

DIDACTICA

XII

ORAȘUL

IX

Anuala de arhitectură, București 2015

Efectul Potemkin

E lipsit cu totul de tact și minimă precauție și suspans stilistic de a deconspira din capul locului intenția retorică a titlului de mai sus: vă reamintesc, sau poate nu știți (cum a fost cazul meu) dar în lunga călătorie a Ecaterinei a II a a Rusiei din 1787 înspre Crimeea recuperată, împărăteasa avea să constate cu satisfacție, frenetica prosperitate a localităților prin care trecea. Poate știa, ceea ce ar face lucrurile chiar mai interesante, dar de eradicarea subită a endemiceii sărăcii se ocupase contele Potemkin ce, prin ingenioase, mobile, construcții din carton pictate și soldați costumați în veseli țărani, reușise să întrețină, în lunga călătorie, petrecându-le dintr-un sat în altul, necesara iluzie.

Trecute vremuri, așadar, când arhitecții, minorii, zgribuliți în spații sărace și neștiute, reușeau, din succesive filtre și asceze, să extragă și să sărbătorească, discret, printr-un mic bulgăr, aurul excepției. Mai recent, minorii și-au resimțit exclusivitatea dată de lunga solitudine, concentrare, limpezire și sacrificiu de sine, ca pe o povara și, vinovați, au părăsit treptat incintele separării lor și au cerut, cu gândul nobil al împărtășirii cu ceilalți, neștiind aproape, cu elanul despovărării, încuviințarea și binecuvântarea celorlalți, ei, majoritarii. Anuala vrea să fie populară și, înainte ca anul viitor să se sărbătorească direct în stradă într-un elan de abandon voluntar în îmbrățișarea criteriilor vast împărtășite, anuala din anul acesta (2015) a mai zăbovit, intermediar, în grădina Casei Univesitarilor. Micul bulgăr, mai micsorat parcă de data aceasta și, pentru a vedea ce se întâmplă acum trebuie, poate, să nu abuzăm de necesarele analogii cu ce a fost, ci să vedem, sagace, noul, *incomparabilul* situației, așadar, prin harul organizatorilor, bulgărul a suferit miracolul transmutației și multiplicării în aparent nesfârșite de mici porțioane ce, generos, au fost împărțite aproape tuturor. Surprinzător, carența edificării, resimțită cotidian de tot, în mâinile Anualei, își descoperă o nesperată îmbelșugare și, astfel, printr-o evaluare pozitivă, ea, carența, dispusă strategic pe aleile judicios întortocheate, se dovedește a fi, în fapt, un bilanț bogat.

Căci așa cum, în fotografii alb negru, învățătoarele severe în halat, dominând o clasă de copii cu mâinile la spate, concede, la sfârșitul anului, să dea ne-democratic, numai un singur premiu I, învederând inegalitatea dată de talent și abnegație și tot așa cum, mai târziu, color, coloane întregi de copii așteptau la rând pentru a-ți lua același premiu întâi, de astă dată multiplicat miraculos, numai pentru că a fi elev este deja premiabil, tot așa, nu mai puțin de 15 secțiuni ale anualei, 15 bucățele de competențe, au fost puse în joc și au deschis spectacolul epuizant al gratificării pozitive. Căci, a fi competent în ceva, într-una din cele multe secții, te face deja eligibil, cam aceasta ar fi irezistibila invitație adresată tuturor. *Incomparabilul* pe care-l căutam este, în cazul de acum, al acestei anuale, un *nu cu totul*, un *nu încă*, incompletitudinea, jumătatea drumului.

Dar totul este pornit. Dacă scrisul a subminat înscrisul în suflet, tiparul imaginea edificatoare de pe corpul catedralei, tot așa, dramatizând și grăbind puțin analogia, Construirea Comunității (tema anualei) evacuează, subtil, Autorul. Cu alte cuvinte, acea iritantă autonomie, solipsismul,

neîncadrabilul, dreptul la interioritate, luxul solitudinii, extravaganța elitistă. Deriziunea autorului se face prin crisparea *eticizării* și tezismului, căci cine (mai) poate rezista, azi, prestigiului comunității? Disciplina și sacrificiul de durată lasă locul accesului și achiziție imediate, în stilistica de chou-chou histrionic, iar Autorul face loc noului-vechi venit, un amestec irezistibil de voluntar-amator-activist. Pierderea de nivel a Autorului (creatorul de obiect cum, depreciativ, se spune) s-a resimțit în chipul nepregănței, a ștergerii irepresibile, a pierderii feței (poftim: obsolescenței), *a deja trecerii* dureroase pe care numai cei încă împătimiți o vor fi, nelinistit, trăit-o. Ea a fost confirmată de opțiunile și deciziile haotice ale juriului ce a avut aerul că nu separă și distinge ci gratifică egalitar, reușindu-l astfel, nivelarea și media. Juriul a reușit să deconcentreze de câteva ori publicul în opțiunile sale punând pe același plan proiecte ce păreau de nivele diferite (e greu să înțelegi că e vorba de același juriu care a decis și în privința “Stejarilor Country Club” –West Group Architecture și în privința imobilului “Trei apartamente”- Graphic-Studio) iar în cazul secției de Restaurare opțiunea pentru premiul întâi nu a fost numai o greșeală ci, în magnanimitatea ei, deja o performanță a juriului.

E greu să găsești un fir al convingerii, un principiu interior, și mi s-a părut că juriul, bonom, a decis de la nivelul unei capitulari în fața unui nevăzut șantaj etic, asemeni învățătoarei-color ce-și refuza nota mică și excluderea ca fiind nedreaptă și socialmente stigmatizantă. Ei bine, juriul, capricios și copleșit, a mulțumit parcă pe aproape toată lumea iar cei adumbriți că nu au fost citați în lungă listă a gratificării se pot consola că numai hazardul și coloratura momentului au făcut să nu fie pe râvnită listă. Desigur, autorii și operele vor mai fi așa cum știm noi că sunt și, această Anuală, s-o spunem, nu a avut acea bună lucrare care să te ferească de a avea acea tresărire proastă ca în fața uneia nonșalant glumeț-ingenios-dezinhibate, ci una tectonic redemptivă ca în fața evidenței-surprinzătoare, da, vor mai fi, nu este vorba aici de celebra Moarte a Autorului, ci de transfigurarea lui iar profeția este că cine își va putea închipui că fără să-și atașeze proiectului semnele pedigree și a bunei extractii, adică, într-o ordine la alegere, onorabilele, urban-comunitate-atelier-fabrik-public-împreună-dispozitiv-connected-sustenabil și multe altele, este un naiv și riscă să ruleze pe o pistă dezafectată.

Căci Incomparabilul ce-l căutăm și tot încercăm să-l definim propriu *Anualei încă nu* este dat nu de noianul excedat de secții comune ci de cele două mai proaspete secții, *Arhitectura temporară* și *Arhitectura participativă și acțiuni civice*. Așadar, dacă strategii Anualei au vrut să fie subversivi cu propria anuală, adică cu acea parte a ei de Autori-creatori-de-obiect-belferi-prepotenți-stupizi-narcisiaci-individualiști- obsolet, atunci au reușit, emulația autentică a publicului (mai ales cel tânăr), prospețimea manifestă, acolo s-au realizat în dreptul noilor secțiuni. De unde deruta juriului în fața gestului autodevorator al Anualei, de unde pasul următor, când va fi fost eliberat de magma autoratului, înspre stradă și spre îmbrățișarea colectivă izbăvitoare.

Incomparabilul de primă instanță este că, asemeni originii sănătoase, tot așa a-ți atașa proiectului urgența salvării, sărăcia, în sfârșit, cele de mai sus enumerate, îți asigură, din capul locului, un loc fruntaș eligibil și, mai ales, asemenea activistului ce acționează și este într-o permanență urgență, dreptul necondiționat la neglijență și superficialitate. Astfel, lumea prezentă a fost invitată să-și exerseze ne-vederea a ceea ce se vede, vorbesc de Belciugatele și, timorați, să celebreze extatic sufletul frumos, excelența etică a autorilor și tinerilor voluntari. Și totuși, chiar dacă rândurile acestea sunt nedrepte și poate, neinformate (ceea ce se poate), ignorante (cine știe?) există totuși o exigență a lucrului bine făcut pe care nicio precaritate nu ți-o poate refuza și nici o excelență etică nu ți-o poate îngădui și nici un inocent optimism nu-ți poate permite să o expui într-o Anuală, măcar pentru a feri juriul de a nu cădea în ispita excelenței etice... Ceea ce irită nu este precaritatea, căci

ea tocmai îndeamnă la un lucru simplu și direct, ci tocmai trădarea situației prin micile și irezistibilele chou-chou-ri de arhitectură adăugate corpului nobil al constrangerii.

Cu adevărat cred că o Anuala izbutită ar trebui să stea, să mărturisească, tensiunea tragică, de nerezolvat, între Loc și În rădăcinare, Ființa, pe de o parte, Bodenlos și preeminența ireductibilă a Chipului, pe de alta parte. Levinas vedea în Gagarin pe cel ce, pentru prima oară, ajutat de o tehnică nedamnată, părăsise Locul (*Heidegger, Gagarine et nous – 1976*). Și astfel, eliberat de greutatea apartenenței și a memoriei, a accidentalității și aderenței, în afara oricarui orizont („*tout était ciel autour de lui, ou, plus exactement, tout était espace géométrique. Un homme existait dans l'absolu de l'espace homogène.*”) un chip ar fi putut straluci în absolutul ireductibilității sale. Levinas vede în tehnica posibilitatea de emancipare de gravitația Locului, neutralizarea exigențelor lui și fundalul neutru pe care, chipul, se poate profila. *Locul și apartenența* la el sunt sursa răului, sursa ce împarte lumea în autohtoni și străini, între aparținători și rejectați. Când Locul este părăsit edificarea devine problematică și, dacă totuși există una, ea este una proprie nomadității, mobilității, dislocării programtice, una a fobiei față de frontiere și a disprețului pentru proprietate (văzută ca imorală). Limitele greutății și portanței sunt transgresate și nulificate prin transparența delatoare ce înlocuiește difuzul și opacitatea, iar volatilul și provizoriul, vinovata tectonicitate și perenul. Efemerizarea, precarizarea, dreptul la *Usus*-ul este revendicat împotriva proprietății în numele *altissimei paupertas* (franciscane) care tinde să fie sustrasă sferei dreptului. Orașul, locul ce nu este Loc, al emancipării, este doar un loc al folosirii și uzurii. Edificarea în fapt este una a non-edificării materiale, ci una a colonizării invazive a ceea ce este. Această noutate a emancipării de Loc, bodenlos, expozeul Chipului, punctul cel mai avansat, adică activ și, din acest punct de vedere, cel mai responsabil, cu știința de carte, este la noi și în anuala dat de cei de la Zeppelin și de StudioBasar, agenții principali ai desprinderii de Loc în sensul încercat mai sus. Chiar dacă ei o fac dar nu știu. Dar asupra importanței și însemnătății a ceea ce ei fac nu poate fi vorba aici, desi merită făcută.

Greutatea apăsătoare a Locului, cea în care cred, căci chipul fără loc nu este decât un chip interșanjabil, nu este unul cu adevărat prezent în Anuala. A locui, azi, se pare că nu poate depăși limitele designului infinit.

A medita azi asupra Locului și a emancipării de el este principala temă a lumii și, firește, a arhitecturii.

Florian Stanciu